

OLIV TA'LIM TA'LIM TIZIMIDA JISMONIY FAOLLIK MUAMOLLARI VA YECHIMI.

Jurayev Bobomurod Ramazonali o'gli
Andijon davlat universiteti

Annotatsiya: Ma'lumki, uzoq yillar davomida barqaror ijtimoiy munosabatlar sharoitida ta'lim va fan kabi jamiyatning institutlariga nisbatan munosabat o'ziga xos tarzda shakllangan. Misol uchun, sobiq ittifoq davrida hech bir jamiyat a'zosi ta'lim muassasasi yoki ilmiy tashkilotning faoliyatiga shubha bilan qaramagan, uning sub'yektlari faoliyatiga nisbatan noxolis munosabatda bo'lmagan. Endilikda nafaqat O'zbekistonda balki, butun dunyoda ham har qanday ijtimoiy institutga nisbatan ishonchsizlik bilan munosabatda bo'lish tendensiyasi kuzatilmoqda.

Kalit so'zlar: ruxiy, zo'riqish, irrasional tafakkur, internetga qaramlik, motivatsiya.

Abstract: It is known that for many years, in the conditions of stable social relations, attitudes towards institutions of society such as education and science have been formed in a unique way. For example, during the time of the former union, no member of society was suspicious of the activity of an educational institution or scientific organization, and did not have a biased attitude towards the activities of its subjects. Now, not only in Uzbekistan, but also in the whole world, there is a tendency to distrust any social institution.

Key words: mental, stress, irrational thinking, Internet addiction, motivation.

Аннотация: Известно, что на протяжении многих лет в условиях стабильных социальных отношений отношение к таким институтам общества, как образование и наука, формировалось уникальным образом. Например, во времена бывшего союза ни один член общества не относился с подозрением к деятельности учебного заведения или научной организации, не имел предвзятого отношения к деятельности его подданных. Сейчас не только в Узбекистане, но и во всем мире наблюдается тенденция недоверия к любому социальному институту.

Ключевые слова: психика, стресс, иррациональное мышление, интернет-зависимость, мотивация.

O'zbekistonning hozirgi taraqqiyot bosqichida oliy ta'lim transformatsiyasi shiddat bilan davom etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020 yil 25 yanvar kuni Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasida: «Oliy o'quv yurtlariga bosqichma-bosqich akademik va moliyaviy mustaqillik beriladi. Joriy yilda ularning 10 tasi o'zini o'zi moliyaviy ta'minlashga o'tadi. Bundan tashqari, kamida 5 ta oliy ta'lim muassasasini konkurs asosida tanlab, nufuzli xorijiy oliy ta'lim dargohlari bilan hamkorlikda ularni transformatsiya qilishni boshlaymiz» deya ta'kidlaydi.

Transformatsiya oliy ta'lim tizimida amalga qilib kelgan qadriyatlarning, pedagogik shart-sharoit va munosabatlarning o'zgarishini taqozo etadi. Shu vatqga qadar amal qilib kelgan munosabatlar o'zgaradi va ularning o'rniga yangilari egallaydi. Transformatsiya masalalari bilan shug'ullanib kelgan tadqiqotchi A.Egamberdiyevning fikricha, “Globallashuv va raqamlashtirish jarayoni qanchalik ommaviy va universal xarakterga ega bo'lmasin, har bir

madaniyat va har bir jamiyatga unikal ta’sir ko’rsatishi namoyon bo’lmoqda. Misol uchun, mineral o’g’itlar madaniy o’simliklarning rivojiga hissa qo’shish bilan birga, yovvoyi o’tlarning ham ko’payishiga sabab bo’ladi. Ayrim hollarda esa yovvoyi o’tlar mineral o’g’itlar hisobiga madaniy o’simliklarni butkul yo’qotib yuborishi ham mumkin. Shunga o’xshash holatni axborotlashuv jarayonida ham kuzatish mumkin. Axborotlashuv jarayonida ijtimoiy qadriyatlarining o’ziga xosligi bir qator muammolarni keltirib chiqarmoqda”. Oliy ta’lim transformatsiyasining ichida kechayotgan raqamli transformatsiyasi natijasida talabalarning internet tarmog’iga bo’lgan qaramligi ortib bormoqda. Endilikda bilim olish to’g’ridan to’g’ri kitob o’qish yoki ma’ruzalarni tinglash, laboratoriya mashg’ulotlarida ishtirok etish bilangina cheklanmaydi. Zamonaviy talabalar aavvalambor o’zlari o’qiyotgan oliy ta’lim muassasasining tegishli platformalaridan ro’yhatga o’tgan bo’lishlari kerak. Mavjud platforma orqali o’qish jarayoni – dars jadvali, fanlar bo’yicha resurslar, professor-o’qituvchi bilan muntazam virtual aloqa shuningdek, shartnoma mablag’lari to’lash va boshqa ma’naviy-ma’rifiy masalalardagi munosabatlarni saqlab turishi zarur bo’ladi. Bu esa juda katta aqliy yuklamalarni tashkil qilgan holda jismoniy faollikning keskin kamayishiga olib kelmoqda. Rus pedagog olimi V.K.Balsevich ta’kidlaganidek, jismoniy faollik ijtimoiy va o’z-o’zini tarbiyalashning muhim tarkibiy qismidir. Haddan tashqari psixologik va aqliy yuklama natijasida esa qator salbiy oqibatlar kelib chiqishi mumkin. Jumladan, talabani jismoniy faolligining kamayishi natijasida unda normal garmonal rivojlanish ham kuzatilmaydi. Bu esa talabani qarama-qarshi jins vakillari bilan munosabatlari, reproduktiv funksiyalariga ham salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Bu kabi muammolar esa jamiyatda yangi turdagi muammolarni keltirib chiqaradi. Bu borada olib borilgan tadqiqotlar va izlanishlar jismoniy faollikni insonning mavjudlik masalasiga qadar yetib bordi. Misol uchun, Jahon sog’liqni saqlash tashkiloti tomonidan jismoniy faollik nima, degan saovlga quyidagicha javob beriladi. Jismoniy faollik bu – inson tanasining harakatlanishi natijasida energiya sarflanishidir. Jahon soqg’liqni saqlash tashkiloti tomonidan talaba yoshidagi insonga quyidagi jismoniy faollikka rioya qilish tavsiya etilgan:

- haftasiga kamida 150-300 daqiqa davomida jismoniy faollik bilan mashg’ul bo’lish zarur;
 - haftasiga nisbatan intensiv ravishda 75-150 daqiqa jismoniy faol bo’lish;
 - haftasiga ikki yoki undan ko’proq marotaba mushaklarni rivojlantiruvchi mashqlar bilan shug’ullanish;
 - o’tirib ishlanadigan yoki yotadigan vaqtni cheklash, uning o’rniga nisbatan bo’lsa ham jismoniy faollik bilan shug’ullanish;
- sog’liqqa zararli bo’lgan kamharakatli hayot tarzining o’rniga jismoniy faol bo’lish kabi tavsiyailarni ishlab chiqqan.

Bu esa nafaqat talabalar balki jamiyatning barcha a’zolari ham tobora kamharakat bo’lib borayotganini ko’rsatib turibdi. Ayniqsa, bu kabi tendensiyalar O’zbekiston kabi rivojlanayotgan, farovonlik darajasi sezilarli oshib borayotgan mamlakatlar aholisida yaqqol namoyon bo’lmoqda.

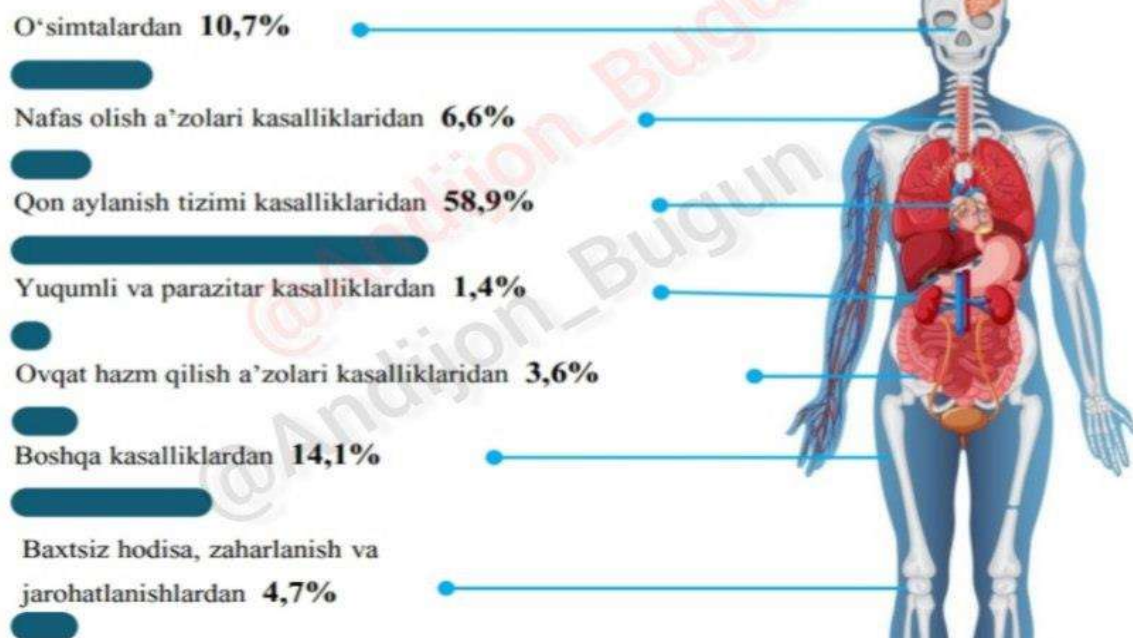
Buning natijasida katta yoshdagi aholining 20,2 foizi ortiqcha vaznga va 33,9 foizi yuqori qon bosimga ega”.

Bu kabi ko’rsatkichlar umummilliy miqyosda qilinishi zarur bo’lgan ishlarni ko’rsatib qo’ydi va bu boradagi tashabbuslar oliy ta’lim tizimidan boshlanishi zarur deb hisoblaymiz.

Chunki, jamiyat a’zolarining ziyoli qismi tomonidan ko’tarilgan tashabbuslar jamoatchilik tomonidan har tomonlama qo’llab-quvvatlanadi.

O’limning asosiy sabablari bo’yicha taqsimlanishi

2023-yil yanvar-sentabr, % da

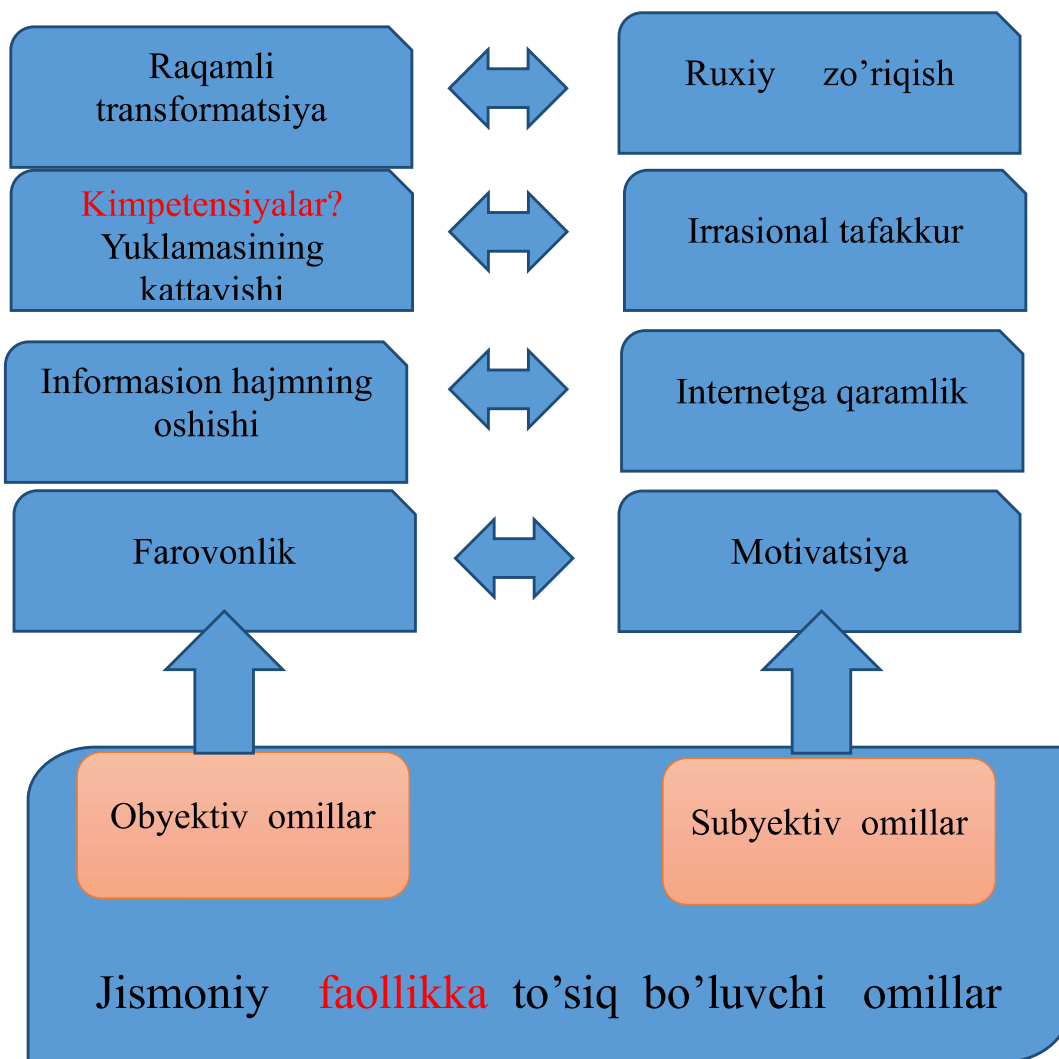

Qayd etilishicha yer yuzidagi 1,4 milliard odam jismoniy faol emas va uning oqibatida qator xavfli kasalliklar kelib chiqmoqda.

O’zbekistonda o’tkazilgan tadqiqotlarda ham bu boradagi muammolar yetarli ekanligi ayon bo’lib qoldi: “2014 yilda o’tkazilgan tadqiqotlar natijalari respublika katta yoshdagi aholisining 67,2 foizga yaqini sabzavotlar va mevalarni Jahon sog’liqni saqlash tashkiloti tomonidan tavsiya etiladigan me’yordan past iste’mol qilishini, 37 foizi tuz miqdori ortiqcha bo’lgan ovqatni iste’mol qilishini, katta yoshdagi aholining 16,4 foizi esa jismoniy faol emasligini ko’rsatdi.

Ma’lumki, uzoq yillar davomida barqaror ijtimoiy munosabatlar sharoitida ta’lim va fan kabi jamiyatning institutlariga nisbatan munosabat o’ziga xos tarzda shakllangan. Misol uchun, sobiq ittifoq davrida hech bir jamiyat a’zosi ta’lim muassasasi yoki ilmiy tashkilotning faoliyatiga shubha bilan qaramagan, uning sub’yektlari faoliyatiga nisbatan noxolis munosabatda bo’lmagan. Endilikda nafaqat O’zbekistonda balki, butun dunyoda ham har qanday ijtimoiy institutga nisbatan ishonchsizlik bilan munosabatda bo’lish tendensiyasi kuzatilmoqda.

Soddaroq qilib tushuntiradigan bo’lsak, endilikda bilim va ilm e’tiqod darajasidan nisbatan pastroq pog’onaga tushgan. Albatta, buning ham ijobiy, ham salbiy tomonlari bor. Shiddat bilan o’zgarishlar sharoitida talabalarning bu jarayonlarni tushinishi va unga amal qilishi ijobiy jihat. Salbiy tomoni esa ta’limning kuchi va ilm-fanning qudratiga nisbatan shubha-gumonlar uni o’zlashtirish jarayoniga salbiy ta’sir ko’rsatadi. Shunday bir murakkab sharoitda talabalarning ijtimoiy va aqliy faolligi bilan jismoniy faolligini ham saqlab qolish g’oyat murakkab vazifalardan biriga aylanib qolmoqda.

1-rasm. Jismoniy faollikka ta'sir ko'rsatuvchi ob'yektiv va sub'yektiv omillar.

Shu nuqtai nazardan ham jismoniy faollik inson tomonidan o'z oldiga qo'ygan maqsadlarga erishish, salomatligini mustahkamlash va jismoniy barkamollikka qaratilgan o'ziga xos faoliyatidir. Jismoniy faollik natijasida insonning ijtimoiy faolligi oshadi, nasl qoldirish, oilasiga g'amho'rlik qilish va o'zinini o'zi himoya qilish imkoniyati paydo bo'ladi. Talabaning ijtimoiy faolligi esa olgan bilimlarini uzoq yillar davomida qo'llash va shu orqali ijtimoiy aloqalarni saqlab qolish, bilim olish jarayonida ma'naviy va jismoniy barkamollik o'rtasidagi muvozanatni saqlash imkoniyati paydo bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Герашенко И.Г., Зебарев Ю.А., Шамардин А.И., Роль инноваций в спортивной педагогике// Теория и практика физической культуры. – 1998. № 4. – С. 39-42.
2. <https://yuz.uz/news/oliy-talim-islohotlari-muammolar-echimlar-yutuqlar> - Садриддин Туробжонов, Тошкент давлат техника университети ректори, техника фанлари доктори, профессор

3. Мухаммадиев К.Б. "Жисмоний тарбия таълим жараёни самарадорлигини оширишнинг долзарб педагогик муаммолари" Fan-Sportga, no. 4, 2021, pp. 53-56. <https://li.com/initiative/centre-for-national-prosperity/>

4. Садуллаев А.А. "Жисмоний тарбия дарсларида талабаларнинг жисмоний сифатларини ривожлантиришда ҳаракатли ва эстафетали ўйинлардан фойдаланиш". Academic research in educational sciences, vol. 2, no. 1, 2021, pp. 588-593. doi:10.24411/2181-1385-2021-00074

5. @ANDIJON_BUGUN kanalidan O'zbekistonda rak va yurak qon-tomir kasalliklari va buning umumiy sabablari keltirib o'tilgan.